

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ — ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԿՐԱԿԱՆԱԿԱՆ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — ՄԱՆԿԱԳԱՐ-
ԺԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՌՅԽԵ. Լ. ՏԱՐԻ

ՀԱՄԱՐ ԵՐՐՈՐԴ

ՄԱՐՏ 1897 Թ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ — ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

«Մխիթարեցէք, մխիթարեցէք զժողովուրդ իմ, առէ Աստուած քահանայքդ խօսեցարուք ի սիրտ Երուսաղեմի եւ մխիթարեցէք զդաւ, զի լի նդել տառապանօքս: Ես. Խ. 4:—

Միւրեցեալքդ իմ ի Բրիտանոս.

1. Այս է պատգամը զոր Արարիչն երկնի եւ երկրի եւ մեր ամենակալ Տէրը կը յղէ իւր ծառայից Եսայեայ մարգարէի բերանովն: Ես եւս իբրեւ յեանկալս ի քահանայական դասու՝ կը զգամ որ Տէր Աստուած այս խօսքերով ինձ եւս կը պատուիրէ, որ մխիթարեմ զիմ տառապեալ ժողովուրդ եւ ազգս որ անլուր եւ անպատում թշուառութեանց եւ զրկանաց

մատնուած է, եւ կը հեծէ եւ կողբայ ինչպէս աշխարհի ստեղծումէն մինչեւ ցարդ ոչ մի ազգ հեծած է: Այսպիսի ծանր պարագայից մէջ կը հրամայէ մեզ Աստուած. «Մխիթարեցէք, մխիթարեցէք զժողովուրդ իմ»:

2. Տէր իմ եւ Աստուած իմ, փառք քեզ յազազս ամենայնիւ օրհնեալ է անուն Բոս Սահայն ի՛նչպէս մխիթարեմ իմ ժողովուրդ, կամ նախ՝ ի՛նչպէս ես ինքս մխիթարուիմ երբ դարերով նեղութիւն եւ տառապանք կրող իմ ազգս ու Բոս սուրբ ժողովուրդ՝ այժմս բնաջինջ լինելու սպառնալեաց ներքոյ կը դանուի: Ես ի՛նչպէս միամտուիմ եւ ժողովրդեանս ի՛նչպէս բացաարեմ այն անօրինակ արհաւիրներս

որ վերջին տարիներս եկած են մեր սիրելի հայրենեաց վրայ, այն մեր հայրենեաց երկիրն որոյ վերայ կը գտնուէր երբեմն Աստուածատունկ եղեմական զրախան՝ որ այժմ դժոխսային խժոժութեանց վայր է փոխուելու և բւրաւոր անմեղ մարդոց արեամբ ոռոգուել՝ մարդկային մի մեծ սպանդանոց է դարձեր, այն գետեր որք երբեմն ականակիտ աղբիւրներէ զովացուցիչ և առոշարար ջուր կը մատակարարէին եղեմական զրախան՝ այժմ մարդկային արեամբ ներկուեր են և հազարաւոր անմեղների դիակներ կը տանին ծովը կը թափեն։ Թաղէոսի և Բարդուղիմէոսի սրբազան առաքելոց քարոզութեամբ և ս. Գրիգոր Լուսաւորչի և նորա արժանաւոր յաջորդաց ջանիւք հաստատեալ Քրիստոսի եկեղեցիք սրբապղծուեր կամ կործանուեր են։ Հայոց ազգի հետ քրիստոնէական լուսաւորութիւնն անհետանալու մերձ է։ Տէր իմ և Աստուած իմ ինչէս մխիթարեմ կամ ինչպէս մխիթարուիմ երբ այս ամենը աչքիս առջև կը տեսնեմ։

3. Մինչդեռ ահիւ և զոգութեամբ կը կենամ առաջի Աստուծոյ և կը խորհիմ թէ իւր Աստուածային հրաման ինչպէս կատարեմ իւր ժողովրդեան մնացորդ ինչպէս մխիթարեմ, վերստին կը լսեմ Աստուածային պատգամ որ դարձեալ Եսայիայ մարգարէին բերանովն ինձ կը զրկուի. «Եւ ի վերայ լիբինդ բարձու՝ աւետարանիչդ սիովնի բարձրացո՛ղ զօրութեամբ զբարբառ քո՝ աւետարանիչդ Երուսաղէմի, բարձրացուցէք, մի՛ երկնէք, ասանց քաղաքդ Յուդայ՝ ահաւասիկ Աստուած ձեր, ահաւասիկ Տէր, Տէր զայ զօրութեամբ և բազումն տէրութեամբ իւրով, ահաւասիկ վարձք իւր ընդ իւր և զործք առաջի նորա»։ Իմ յառաջ բերած պատճառներ Աստուծոյ ընդունելի չեն. պիտի անպատճառ մխիթարեմ, պիտի վստահացնեմ ժողովրդեանս, որ Աստուծոյ նախախնամութեան աջն բոլորովին մեղմէ հեռացած չէ. նա երկնքէն կը տեսնէ ամենայն ինչ, արդարութեամբ կը կշռէ ամենայն ինչ, մեր յոյսը տակաւին նորա վերայ դնելու եմք, քանզի «Տէր զայ զօրութեամբ և վարձք իւր ընդ իւր»։

4. Այո՛, Տէր, մենք ալ կուզենք մխիթա-

րուիլ քանզի կարի զուրկ եմք մխիթարութենէ. փառք քեզ, այս խոստմանդ համար, և միայն կը ցաւինք մեր թերահաւատութեան վրայ. «Ետեւ ի մեզ Տէր, զհաւատս» զյոյս, զտէր։ Եւ յիրաւի սիրելի ժողովուրդ, ո՞վ ենք մենք որ Աստուծոյ նախախնամութեանը վերայ տարակուսենք, կամ նորա անօրէնութիւններ քննադատենք, ո՞րքան աննշան ենք մենք առաջի Աստուծոյ և այս անսահման տիեզերաց մէջ։ Երևի երբեմն կը մոռանանք մեր ինչ աստիճանի շնչին արարածներ լինելն և մեր մտաց վերին աստիճանի անձուկ ու չափաւոր դրութիւն, և կուզենք քննել և հասկանալ այն բաներ, որ տիեզերաց Արարչազործի յաւիտեական գաղանիքներն են, և մեր հասկացողութենէն բոլորովին դուրս և վեր են։ Ամբողջ տիեզերքն և նորա կառավարութիւն հրաշիւք և սքանչելեօք չըջապատեալ են, ամեն ինչ Արարչի անհուն իմաստութիւն կը յայտնէ։ Երկիրս և աստեղք ու լուսաւորք իւրեանց սքանչելի ներդաշնակութեամբ, լեռներ, ծովեր և գետեր իւրեանց նպատակայարմար ընթացքով, ծառեր և բոյսեր իւրեանց առողջարար քաղցրաճաշակ պրտուղներով և անուշահոտ ծաղիկներով, կենդանեաց բազմազան տեսակներ, թէ օգի թռչուններ, ծովու ձկներ և ցամաքի անասունք՝ այս ամենը իւրեանց սքանչելի կարգ ու կանոնովն խոհական մարդոյն հիացում կը պատճառեն։ Այլ ամենէն աւելի հիացում և սքանչացում պատճառող ստեղծութեամբ մարդն է, որ իւր մտային հանճարովն բոլոր կենդանեաց թագաւոր և իշխող հանգիստացած է և երկրիս բոլոր բարիքներ և բիւքեր իրեն ծառայեցրնելու և պիտոյացնելու հնարքը գտեր է։

Մարդն՝ միակ կենդանին որ Աստուածային պատկեր ու շունչ կը կրէ և անմահ հոգի ունի, զԱստուած ճանչնալու և խոստովանելու կարողութիւն ունի։ Սակայն բնութեան այս բոլոր ճոխութեան և գեղեցկութեան մէջ, երբեմն այնպիսի բաներ ևս կը տեսնենք, որ մեր վերայ հակառակ ազդեցութիւն կը գործեն և աւելի սոսկում ու սարսափ կը բերեն, կուզեմ ասել՝ այն մեծ աղէտներ, որք երբեմն Աստուծոյ թոյլտուութեամբ տեղի կուենան աշխարհիս վերայ, երբեմն երկրաշարժն, եր-

բեմն ծովու ալիքներ ու զետեղի յորդումն հողմեր ու կաթման երբեմն հրարուխներ երբեմն սով ու մահարեր ախան որ հազարաւոր անմեղներ ու բնաիր բնաիր գիւղեր ու քաղաքներ ի կորուստ կը մնանէ։ Կը զարմանանք թէ ի՞նչպէս Աստուծոյ պատկեր կրող և հոգւոյն սրբոյ տաճար լինելու սահմանեալ մարդոյն թոյլ կուտայ այնպիսի անօրէնութիւններ և խեղճութիւններ գործել որ մեր բարերար ստեղծողի նպատակէն բոլորովին հեռու են։ Բանդի ի՞նչպէս կարելի է ենթադրել որ Աստուած իւր ստեղծուածները կործանելու հրաման տայ առանց մի զօրաւոր և օդաւար նպատակի։ Այսպէս ևս մեր ազգի ներկայ թշուառ գրութիւնն որ թէպէտ մեզ առաջմ անհասկանալի և անբացատրելի է. սակայն փտահ եմք որ տակաւին մեր Մտեղծողի իշխանութեան և հսկողութեան ներքոյ կը գտնուինք և առանց Աստուծոյին հրամանի «մազ մի ի գիտոյ մերմէ ո՛չ կորիցէ»։ Այլքան կոտորածների բուն պատճառը թէպէտեւ առաջմ մեզ յայտնի չէ բայց և այնպէս անհաշիւ և աննպատակ չէ։

5. Բայց ի՞նչ օգուտ պիտի գոչենք մեր ազգը զնոց մեր յոյսեր ի՞ղերեւ ելին հայաստանեայց եկեղեցին անարգուեցաւ Բրիտոսոսի արեւմբ գնեալ հայ ժողովուրդ բնաջինջ լինելու մօտ է. ի՞նչ նպատակ պիտի ունենայ Աստուած, երբ խաչի թշնամին այսպիսի սոսկալի հարուածներով ս. եկեղեցին կը հարուածէ։ Բայց համբերութիւնս զուրէ տրժանանալք մէկ օր Աստուծոյ նպատակը տեսնելու. մեր հաւատն արգարե բռնն փորձի կենթարկուի բայց այն է մեծ քաջութիւնս երբ այս սոսկալի փորձանաց հանդէպ չթողունք մեր հաւատ մէկ մաղի չափ խել մեր Արարչի նախախնամութենէն շեղի։

6. Մտաբերենք ի՞նչ որ Աստուած անցիլումն արած է այսպիսի պարագայից մէջ. միթէ պատահած չէ՞ն այնպիսի զէպքեր որ մի ազգի կամ ժողովրդեան կամ մի արդար զառի վերջին յոյսը կը կարծուէր թէ պիտի հաւանի, երբ կը կարծուէր թէ անխառ լըճնամին պիտի վերջնական յաղթանակը տանի և արգարութիւնը կորսուի այլ ի վերջոյ մեր կարծածէն տարբեր արդիւնք յառաջ եկած է։

Կարգացէ՛ք ս. Աւետարանն և տեսէք թէ ի՞նչ ատելութեամբ հրէայք մեր Փրկչին հալածեցին տեսէք որքան էր նոցա նախանձ երբ կը տեսնէին նորա հրաշքներ և կը լսէին նորա քարոզներն որքան կը զայրանային նորա ժողովրդականութեանը վրայ ի՞նչ սատանայական դաւադրութիւններ կը լարէին նորա գէմի և ի վերջոյ կկարծուէր թէ պիտի յուժոյն գ-Քրիստոս և իւր վարդապետութիւնը ջնջել երկրիս վրայէն։ Եկան ձերբակալեցին զնա և մեծ ճիգ թափելով՝ յաջողեցան զնա մահուան դատապարտել տայ առաջի Պիղատոսի։ Իւր մի խումբ աշակերտաց յոյս հատաւ. նոքա որ կը յուսային գ-Քրիստոս թաղաւորական զահի վրայ նստած տեսնել և իւրեանք իրեւ մի մին նախարար և իշխան նշանակուիլ նորա պետութեան մէջ, այժմ արտում և յուսահատ կը փախչին երբ իւրեանց Տէրը կը կայանաւորեն։ Միայն Պետրոս կը հետևի բայց այն ևս շուտով կուրանայ զիւր վարդապետ երբ ինքզինք փտանդի մէջ կը տեսնէ։ Հրէայք կը կարծէին թէ այլ ևս Բրիտոսոսի հաւատը ջնջուեցաւ։ Աւետարանիչը կասէ. երբ խաչի վերայ կախուած էր՝ անցնողները «հայհոյէին զնա, շարժէին գոլոխըս իւրեանց և ասէին. վա՛հ, որ քակէիր դճաճարն և զերիս աւուրս շինէիր զնա, ապրեցո՞ գրեզ, թէ որդի ես Աստուծոյ՝ էջ ի խաչէդ։ Մոյնպէս և քահանայապետն ձաղէին հանդերձ գպրօքն և ծերովք և ասէին. դայս ապրեցոյց, զինքն ո՛չ կարէ ապրեցուցանել, եթէ թաղաւոր է իսրայէլի՝ ի՞նչէ այժմ ի խաչէդ, և հաւատասցուք զմա, եթէ յուսացաւ յԱստուած, փրկեցցէ այժմս զգա. քանզի ասաց եթէ Աստուծոյ որդի եմ։ Սակայն խնդիրը փոխուեցաւ Եստեղիւն կիրակի առաւօտ երբ Տէրն մեր «Եստեղիւնաց զգրունս զժոխոց և ելոյժ գրունութիւն մահուան։ Փոխանակ խաչի մահուամբ քրիստոնէութիւն ջնջուելու, նոյն խել այդ խաչն եղաւ հալածուած կրօնի յաղթական նշան, և այդ անարգական մահուան գործիքն դարձաւ կենդանութեան և հանդերձեալ կենաց առհաւատը։

7. Կամ յիշենք նախկին դարու քրիստոնէից հալածանքների, որ շատ կը նմանէին

մեր ազգի կրած ներկայ հալածանքին և նրապատակը միևնոյն էր, որպէս մեր ներկայ հալածողներինը: Բրիտանոնէութիւնը կու գէին բռնաջինջ անել, և այս նպատակին հասնելու համար՝ միևնոյն միջոցների կը գիւմէին, որպէս մեր ներկայ թշնամիք, զոմանա նաւթով կօծէին և ապա կայրէին, զոմանա կը խաշէին, կամ կը տապակէին, վայրենի կենդանեաց առաջ կը ձգէին, մարմիններ կը յօշոտէին, գոյքերը յարքունիս կը զրաւէին, աքսոր, բանտարկելութիւն և ամենատեսակ կտտանք և չարչարանք ի գործ կը դնէին առանց հասակի կամ սեռի խնայելու, և այնպիսի սաստկութեամբ, որում միայն մեր ազգի ներկայ թշնամիները կարողացեր են գերազանցել: Հեթանոսք կը յուսային այդուքրիստոնէութիւնը ջնջել, բայց այդ հալածանք զայն աւելի տարածելու օգնեց, և ըստ ստութեան սուրբ հարց թէ՛ Արիւն մարտիրոսաց՝ սերմն եկեղեցւոյ, այն թափուած արիւնը սերմի պէս, երբ քրիստոնէութեան գարունն եկաւ, սկսաւ բուսնիլ և աճիլ և բազմապատիկ պտուղներ տալ:

8. Այո՛, Արիւն մարտիրոսաց, սերմն եկեղեցւոյ: Հայաստանեայց եկեղեցին այժմ հաւատոյ սերմերն առատօրէն կը ցանէ իւր մարտիրոսաց սուրբ արեամբ: Անպատճառ այն Աստուածն, որ խոստացեր է զմեզ պաշտպանել և կը վստահացնէ թէ՛ Մազ մի ի գլխոյ ձերմէ ոչ կորիցէ, չպիտի թողու որ այդ սերմեր ազարդիւն մնան գետնին մէջ: Մեր ազգի ներկայ թշուառութիւն ուղղախոհ մարդուն և հաւատացեալ քրիստոնէի համար մի մեծ միջթարական կողմ ևս ունի: Այս ահաւելի հալածանաց ներքոյ մեր ազգ Բրիտանոնի հաւատին հրաշափառ վկայութիւն կը տայ. նա ցոյց կը տայ որ կրօնքն իւր համար մի սոսկ անուն չէ, այլ նա կղզայ զոր ինչ աւետարանը կը վարդապետէ, նորա համար երկնից սրբայութեան շահեր գիր ի վերոյ են քան բոլոր ուրիշ շահեր:

9. Թիրաւի սքանչելի է մեր ազգի անվահեր վստահութիւն ի Բրիտանոն նորա անսասան հաւատք ի Տէր, այն հաստատամտութիւն, որով նա իւր կրօնի սկզբանց վրայ կը մնայ առանց ո՛ր և է ուրիշ նկատման, և

մինչև իսկ իւր կեանքը կը զոհէ ի սէր այդ սկզբանց:

Այս ամենը սքանչելի չէ՞ ինն և տասնևբորդ դարում երբ կը տեսնենք մեր շուրջը բոլոր լուսաւորեալ կոչուած ազգեր, որք արդարեւ սկզբանց և կրօնի վարդապետութիւն ունին, գեղեցիկ և հոյակապ շէնքեր և հաստատութիւններ ունին, շքեղ եկեղեցական հանդէսներ կը կատարեն, բայց երբ իրենցմէ մատը տանդով ծակելու չափ անձնուիրութիւն պահանջուի ի սէր իւրեանց խոստովանեալ կրօնի, այն ժամանակ իւրեանց յարարիւթեթիւնը կրօնի հետ կը լարուի և անձնական ու աշխարհային շահեր միշտ կը նախադասուին:

Հրաշալի չէ՞, որ մեր ազգն իւր կեանքն և մինչև իսկ իւր գոյութիւնը կը զոհէ ի սէր յժաշեցելոյն, մինչպէս զրեթէ ամբողջ Եւրոպան իւր թապալաշտութեան խաւարին մէջ խորասուզուած՝ իւրեանց սկզբունքն է անձնասիրութիւն, և այդ սկզբանց ամեն ինչ զոհելու յօժար են:

10. Եթէ քրիստոնէական սկզբունք մեր ազգի մէջ խոր արմատ ձգած չլինէր, եթէ մեր սրտեր անդրդուելի հաւատով ս. Աւետարանի հետ կապուած չլինէին, այս սոսկալի հարուածներէն ազատուելու ուրիշ ի՞նչ գիւրին ճար կար քան թէ Գրիստոս ուրանալ և սուտ մարդարէին հպատակիլ մէկ խօքով՝ մահմետական դառնալ: Ոչ ապաքէն ամեն հալածանքէ վերձ կը լինէինք և աշխարհային պատուոյ և փառաց արժանի կը համարուէինք, մեր գոյքերին տէրը կը լինէինք, մեր սիրելիներէն չէինք բաժնուեր և վաղահաս մահուանէ կազատուէինք:

11. Բայց այս բոլոր աղետից և թշուառութեանց մէջ մեր ազգի փառաց պատկ կը կազմէ այն սկզբունք, զոր սուրբն Եղիշէ իւր ոսկեղինիկ զրոյով մեր սրտերի մէջ խորապէս տպաւորէր է. Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ անմահութիւն է:

12. Արդարեւ մեր ազգի վերջին քանի տարուայ պատմութիւն լի է արիւնհեղութեան սոսկալի անցքերով, սակայն պիտի չմոռանանք, այս սոսկալի արիւնհեղութիւնք իսկ մեր պատմութեան ամենափառաւոր էջերը կը

կողմեն. որովհետեւ այս պատմութիւն անուր հերոսութեան և նահատակութեան անցքեր պիտի աւանդէ աշխարհիս ապագայ սերունդներին: անմեղ հայ քրիստոնեայ մանուկների արեան մուխը մինչև յաւիտեան պիտի բարձրանայ յերկինս և մի լուսավայլ սիւն պիտի կազմէ ի մէջ Հայաստան աշխարհի և Աստուծոյ աթոռոյն. հայ քրիստոնեայ կուսանաց և տիկնանց արիասիրտ ժողովրդութիւն: Շաքէի և իւր նմանեաց անվահերութիւն՝ եզական տեղ պիտի բռնէ աշխարհիս պատմութեան մէջ: Դ յաւիտենական յիշատակ պիտի արձանագրուի որ հայոց ազգն իւր անդրդուելի հաւատովն մահը կրնդրիէ ի սէր Բրիտոսի մինչդեռ քրիստոնեայ կոչուած հզօր ոյժեր իրար նախանձելով և վախենալով թէ մի գուցէ մինը միւսէն աւելի յառաջ երթայ՝ անշարժ կեցեր կծիծաղին Բրիտոսի վերայ որ Հայաստանի մէջ այժմ վերստին կը խաչուի: Փրկիչն աշխարհի իւր անարատ բազուկներ այժմ Հայաստանի մէջ միւսանգամ բարձրացուցած խաչի վերայ վերստին կը դռէ: «Էլի՛ լի՛, Լի՛ լամայ՝ սաբաղթանի»՝ կը նայի իւր անունը կրող Եւրոպայի ազգաց վերայ տրամութեամբ. իսկ նոքա ի՛նչ կանեն, ի՛նչ կը պատասխանեն. «հայհոյն զնա՝ շարժեն զլուսս իւրեանց և ասեն՝ ապրեցո՛ւ զքեզ, եթէ որդի ես Աստուծոյ է՞ջ ի խաչէդ»:

13. Իրաւ է սիրելի ժողովուրդ, մենք մնացողներս կը արտմենք և կը ցաւինք այս մեր ազգի դժբախտութեան վերայ, սիրտերնիս կը մորմոքի մեր այն բազմաթիւ ազգակիցների բարեկամաց և մերձաւորաց համար, որք առանց յանցանքի չարաչար մահուամբ անցեր են այս աշխարհէ: Այս է մեր զգացում և մեր տեսակէտ: Բայց մին էլ հարցնենք, թէ զնացողներն իրենք ներկայ ի՛նչ դրութեան մէջ են և ի՛նչ կը խորհին: Սոքա այժմ իւրեանց մարտիրոսական մահուան փառքով պսակուած՝ կը վայելին Աստուծոյ երանաւտ տեսութիւնն, հազարաւոր հոյերի հողիք այժմ խառնուած Աստուծոյ հրեշտակաց հետ՝ երկնային սրբասացութիւններ կերպեն, և եթէ մի վիշտ ունին՝ այն է որ այժմ սմենապայծառ կերպիւ կը տեսնեն այն սոսկալի տեսարաննոր քրիստոնեայ կոչուած ազ-

գայ անտարբերութիւն կը ներկայանէ. կը ցաւին որ մինչդեռ Եւրոպայի իշխանք և թագաւորք իւրեանց իշխանութիւն շնորհօք Աստուծոյ՝ ստացած են և ունին՝ մի խօսք անգամ չեն ուզեր ասել Աստուծոյ եկեղեցւոյն ինպաստ և ամենասոսկալի ոճիրներ ու խրժողժութիւններ թոյլ կը տան որ կատարուին Աստուծոյ ժողովրդեան վերայ: Այն բազմութեամբ հայ սուրբերն այժմ առաքելոց, մարգարէից և նախկին եկեղեցւոյ ս. հայրապետաց և մարտիրոսաց հետ միասին կը ցաւին, որ Բրիտոսի անունը կրող և առաքելոց յաջորդ համարուող եպիսկոպոսներ և հայրապետներ՝ փոխանակ իրապէս զգալու այն հարուածներ, որ իւրեանց հասարակաց կրօնին կողդուին, իւրաքանչիւրն կը խորհի թէ այս խառնիժաղանձ դրութենէն ի՛նչ անձնական կամ նիւթական օգուտ կարող է քողել կամ իւր ազանդի համար կամ իւր երկրի և ազգի համար:

14. Այն սուրբերն ի յերկնից զմեզ կը քաջալերեն և կասեն. մտիթարուեցէք և մի՛ յուսահաղիք, «մի՛ զարհուրիք յայնցանէ որ սպանանեն զմարմին և յետ այնորիկ աւելի ինչ ո՛չ կարեն առնել, այլ երկնիջիջք յայնմանէ՝ որ յետ սպանանելոյ ունի իշխանութիւն արկանել ի գեհէն»:

Փառք քեզ տէր, փառք քեզ այս բոլոր երանութեանց համար: Այլ այժմ բաւ է եկեղեցւոյդ հալածանք, հաս օգնութիւն, բարեխօսութեամբ այն հազարաւոր անմեղ հայերի որք աշխարհիս թշուառութիւններն յաւիտենական երանութեանց և յաղթական եկեղեցւոյ փառաց հետ փոխանակեցին: Ե՛կ փութով և օգնիր ըստ խոստման Բուժ թէ. «Ահա՛ աստիկ Աստուած ձեր, ահա՛ աստիկ Տէր, Տէր գայ զօրութեամբ իւրով և վարձք իւր ընդ իւրս: Եւ մեք ընդ երկնային պարսն փառս տացուք Հօրդ և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս. Ամէն: *

Թորոս քահ. Զուղայեցի.